

moram še opomniti, da imenovane zavarovalne pomočke morejo vestno in vspešno rabiti le tisti, kateri imajo pravo ljubezen do učencev in kateri so navdušeni do svojega poklica. Kdor ima ljubezen, ktera vse upa in je prizanesljiva in prijazna, bode vse prepade nevolje srečno obšel, in bode se jezi serčno zoperstavljal.

Govekar.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

D.

33. Slovencev, kateri so obdelovali našega mladega slovstva lepe senožeti in ravne polja, je bilo od dne do dne več, in tihemu potoku podoben je ono rosil Metelko, v deseti šoli razlagovaje novo slovenščino po pristavku k predgovoru svoje slovnice, po brizinskih spominkih, na podlagi stare slovenščine (gl. Novic. 1849. l. 3.). L. 1848 pa se je slovenščina nagloma jela učiti tudi v latinskih šolah. Razlagati so jo morali koj tedaj postavljeni učitelji domači in nedomači, Slovenci, celó Talijani in Nemci, na pr.: Globočnik, Pogorélec, Petruzzi, Heinz, Rechfeld itd., in takrat se je vzlasti godilo, kar pôje Koseski v Sloveniji (1848. l. 24.):

Slovenja slobodna potrebo spozná,
De soli domačo besedo vpeljá,
Besedo slovenšine gladko;
Ožuljen učitelj pa briše si znoj,
Kaj bomo tradirali, misli, oj! oj!..

Pa tudi, kako bomo tradirali, ker sami ne znamo, in kako moremo znati, ker se sami učili nismo! — To leto sploh še niso dajali znakov „e studio linguae slovenicae“, kakor se je bilo natisnilo koj v tedanje latinske svedočbe; naslednje leto pa že, ktero so vendar gledé na slovenščino z neznanskim trudom dotirali do konca.

Po Slovenskega društva odboru naprošen je verli Bl. Potočnik spisoval latinskim šolam namenjeno slovnico, ktera je v Gajici, toda v nemškem jeziku po posamnih polah prihajala na dan, da smo se po njej učili slovenščine. Donatisnjena je bila kmali v začetku onega leta z naslovom: *Grammatik der Slowenischen Sprache*. Verf. v Blasius Potočnik. Laibach. 1849. 8. VIII. 183 S. — Ima pa v sebi razun primernege predgovora, v katerem spisovatelj hvalno omenja Metelkove slovnice, da mu je z nekterimi drugimi vred dobro služila, in razun slovnice tudi „Berilo“, in v njem tolikanj podučni J. A. Komenskega „Svet v obrazih“, nektere povesti, ter nektere izbrane pesmi

treh slovenskih pervakov: Vodnika, Prešerna in Koseskega. — Po tej slovnici se je pisala toraj slovenščina v latinskih šolah v Gajici, razlagala pa po nemški.

Malo pozneje pride na svetlo: Slovenska slovnica za prve slovenske šole v mestih in na deželi. V Ljubljani. 1849. 8. VIII. str. 176, katero je mnogotero tudi po Metelkovi zložil že omenjeni Fr. Malavašič mladim in starim Slovencem, učencem in učiteljem, češ da se vpelje v niže šole. — L. 1847 je pa v Gradcu tiskana bila „Kratka slovenska slovnica za pervence“, ki jo je (8. str. 87.) spisal dr. J. Muršec po slovenski tudi že v novem pravopisu.

Doslej so razločevali štiri gramatikalne razrede, dva humaniteta in dva licealna; odslej pa so vse te sklenili v gimnazijo, ktera naj se loči v višo in nižo, in v kateri naj se uči tudi slovenščina po vseh osmerih razredih. Tako se je zgodilo, česar je želel že prej Hicinger, naj bi se stol za slovenščino iz desete šole (bogoslavstva) ponižal v prvo latinsko. Tedaj prestopi tudi Metelko z liceje na gimnazijo, z bogoslovnih na srednje šole za učitelja, in tedaj se prične zanj novo delovanje, novo življenje pa novo terpljenje.

Skoro 33 let je Metelko razlagal slovenščino bogoslovcem v II. razredu, kamor so ga poslušat hodili tudi iz liceje; prestopivši na gimnazijo jo je razlagal s prva navadno od IV. do VIII. razreda. Vsled učne osnove za srednje šole t. j. gimnazije in realke l. 1849 bi se najprej pripraviti mogle tri knjige, po katerih naj bi se učila slovenščina: a) Slovnica, b) Berilo, c) Književna povestnica. Za prvo rabo se imenuje ondi slovnica, ki jo je na svetlo dal Muršec. V Ljubljani so v prvih treh razredih obdržali Potočnikovo; v drugih treh pa je Metelko poglobitve reči razlagal po svoji slovnici, in v naslednjih dveh bolj na tanko, zlasti glaso- in besedoslovje in skladnjo po Metelčici, s prav kratko novoslovensko književno povestnico k sklepu v osmem razredu. Dokler ni bilo lastnega Berila na svetlo, so mu služile v to „Zgodbe svetiga pisma“, „Blagomir puščavnik“, posebno pa „Ezopove basni“ v Metelčici.

L. 1849/50 sem bil njegov učenec v VII. in l. 1850/51 v VIII. razredu. Razlagal nam je slovenščino po nemški; v začetku osme šole nas je pa vendar ogovoril po slovenski takole:

»Ljubi moji prijatli! čas dela je nastopil, tedaj moramo delati in si prizadevati, da svoj namen dosežemo. Zdaj je zadnje leto, ko vam je še prilžnost dana se v slovenščini izuriti, in na koncu leta bote mogli na tanko pokazati, kakšno je vaše znanje v maternim jeziku. Zrelotna skušnja bo vednost ali nevednost vsakteriga na dan potegnila. Pri zrelotni skušnji se bo slabo obnesel, kateri v slovenščini ni dobro zurjen, in se bojim, da bo takrat nekteri clo odletel. Pretečeno leto sim še nekteriga s tem izgovoril, da se je še le eno leto slovenščine učil, in v enim letu ni mogoče popolnamasti doveršeniga znanja zadobiti. Tega izgovora zdaj per teh ne bo, kateri se že drugo leto slovenščine učé.

Pridnosti je tedaj treba in pazljivosti, to je: domá pridno brati, tukaj pa pazljivo poslušati ali paziti na vse, kar bom govoril in razlagal, in potem pojde vse po sreči. Veči del bom vprašaje razlagal, naj tedaj nobeden ne misli, de to njemu nič mar, kar kteriga družiga vprašam. Kar se tukaj govori ali vpraša, je treba vsim vediti, in marsikteri bo mogel pozneji v svoj kvar, v svojo škodo to spoznati in potlej z velikim trudam iskati, kar bi tukaj brez vsiga truda s samo pazljivostjo lahko zadelil.

Tudi v pisanji se je treba vaditi; vsakih 14 dni naj vsak 1 četert pola vsaj po eni strani popisane prinese, de se vadi in naprédva. Nekterimu bom pisanje nazaj dal, de naj svoje napake popravi. V treh prigodkih pa pisanja ne bom nazaj dajal: 1) Če je brez napak, kar želim, de bi veči del bilo. 2) Če so napake taciga plemena, de se iz njih velika nemarnost vidi; dragi in kratki čas ne pripusti se s takimi veliko pečati, dosti je takim, de se spleh k pridnosti opominjajo. 3) Če jih več ravno tiste napake stori, jih ne bom vsakimu posebej pravil; ker je zadosti, de se ob enim vsim pové, ktere napake se veči del v njih pisanji najdejo, de se jih v prihodnje vedo ogibati.

Vsak naj piše ali iz družih jezikov prestavlja, kar hoče; vender je pa bolji, de se vsak veči del v lastni napisatvi vadi. Napak naj se pa vsak skerbno varuje; nič ni zopernišiga kakor brati pisanje, ki je polno napak. Kteri se jih zavolj pomankljiviga znanja slovnice ne more še ogibati, naj pusti sestavke, in naj posebne besede sklanja.

Kteri bodo v djanji pokazali, de hočejo doveršeno znanje našiga mater-niga jezika zadobiti, ali de jim je na tem ležeče naš materin jezik ne po verhu ampak iz stališča, to je: po vsih njegovih zalogah in pravilih poznati, tisti bodo vselej lahko shajali, posebno veselje bom imel nad njimi in jim bom vselej zapise lepe hvale dajal, kteri zapisi jih bodo povsod in vselej perporočevali in jim k njih sreči pomagali. Kar vsakimu iz polnóte svojiga serca pervaščim.

Red za biblioteke (knjižnice) ljudskih šol.

1. Biblioteka ali knjižnica ljudskih šol ima ta namen, da se šolski mladeži po čitanji pripravnih knjig dajejo pomočki k pospeševanju nje razumne (intelektuelne) in moralne omike.

2. Odgovorni vodja biblioteke ljudskih šol je vodja šole.

Njemu pristoji dolžnost in pravica:

a. izvoliti knjig, ktere se imajo pripraviti, dogovorno s pervosednikom krajne šolske gosposke ali dogovorno z udom šolske gosposke od pervosednika za to določenim, pri mnogorazrednih šolah tudi dogovorno z učiteljstvom;

b. skerbeti, da se knjige nakupijo, hranijo, v razvidu imajo, posojujejo in nazaj jemljejo po razmeri tega reda za biblioteke;

c. račun delati o denarju, kar ga je prejel za biblioteko ljudske šole.

Na mnogorazrednih šolah se utegne, ako to zahteva obsežek biblioteke, vodju biblioteke pridjati pomočnik (adjunkt) izvoljen izmed učiteljstva, ki prevzame ta opravke, da knjige razstavlja, jih zapisuje v imenike, jih zarajtuje in razposojuje.